

Těžká, dusná, hmotná, kalně krevní je to kniha. Kniha umělce myslivého, svalnatě vzepjatého a vzpinajícího se pod břemenem. Člověk zemitý, člověk naturální, člověk zapuštěný do kořenů pudů a podvědomé, kalné myslivosti — to je p. Merhaut. To byl vždycky, již v dřívějších knihách svých. Ale nikde nedovedl posud notu tu vyzpívat tak plně, tak hrdelně, tak rozlitě, jako v tomto svazku. Zde jsou stránky, v kterých to čpí, jiné, v kterých to hnisá, jiné, v nichž se to rozlívá, jiné, v nichž to výská a blyští roztrhaným, vášnivě kalným orchestrem skvrn, světél, stínů, vlhkých a lepkavých, lačných a přissátých přímo ke hmotě a životu.

Všecky práce jsou tu podloženy hromadnou vrstvou, těžkou vrstvou elementárnosti rodové, dědičné, lidové, hromadné. Půda těchto prací je nejistá slatinná bažina, všecko se houpe a třese v nich, tvary individuální jsou nality měkce a smytě jako pomíjivé vlny, vyvřelé prameny temného, osudného, živelného dna. V první z nich, v *Bahnitých lukách*, je to odkaz nemocné, kalně nakypělé, čpavě hnisavé krve, který rozrušuje, rozdražduje, strhuje a poráží mladého člověka, jenž vyhodil pružnou hlavu pevně na měkkém stvolu a chce ji dát hrát a kolébat se v zdravém, světelném, ideově tekutém větru a světle. Je to polo neuvědomělý, zoufale masitý a zavilý boj, který svádí Filous se vzdutým přílivem spodních proudů krve a pudů, s tím kalným, kolotavým, černě prohloubeným, ssavým vírem krve, bolesti a nervů, na jehož okruhu třese a zmítá se v marném vzdoru stéblo rozumu, intelektu a vůle. Je to starý zápas mezi „světlikem hlavy“ a „temným purpurovým mlýnem vášně“, jak říká *Gottfried Keller* v „Zeleném

Jindřichu“. A také zde světlik hlavy je jen pouhý vrátný a strážce krevního mlýnu a je tu jen proto, aby to, co pochopil, poznal a postřehl, poslal do uduchaného varu tmy a krve. Mladý člověk, který přichází do Brna s cíli národní a společenské práce, je chycen hned první den a třeba chce zůstat nad dobrodružstvím, je stržen osudně a nutně pod ně, lapen, chycen do fatalistické sítě. A autor mistrně vystihuje všechny ty nitě, to předivo hmotných dojmů, smyslového dráždění a lehtání, sensitivní pasivity, které se mu zadrhuje stále více kolem hrdla, které přes něho přerůstá, obroste a svine ho celého. Merhaut je hlavně v *Bahnitých lukách* básníkem smyslových dojmů, elementárních pocitů, dusných atmosfér a těžkého, kalného útoku ústředí vůbec, jakých málo. Jsou to mraky zápachů, lijáky skvrn, vystouplé bažiny temných vzpomínkových afektů, osudně vystrčené, nikdy nepřibroušené, jako rohy do dálky trčící a bolící vzpomínky a sensace mládí . . . co je tu chyceno uměním neobyčejně pružným, široko rozběhlým, teplým a živočišně porobným. Láska není tu uměle hlazený proces psychologických opatrností, subtilních meditací, nýbrž bolavý, bolestivý, nemocný stav záchvěvů a záchvatů, útoků krve a nervů, těla a duše napjaté a vydrážděné jako most pod pochodem tisíce lidí a vozů. Básník proniká touto bolestivou a širokou dráždívatostí ke svému umění, umění širokému, zmatenému až v dojmové plnosti a sytosti rozteklých skvrn barevných a zvukových na některých stranách. Vystavuje rád svého člověka do centra útočícího světa, jako zvěř na ránu, jako terč k útoku. Vede ho ulicemi, kde se dojmy na něho řítí jako na kořist, vede jej chorobnými chodbami pocitů a pudů, kde je jimi sevřen a prodírá se kupředu v bolesti červa, plazí se namáhavě jak reptilie.

Zvláštní vzduch mdloby, tíhy, fatalistické resignace leží nad touto knihou. Je to stín, jenž padá přes přítomnost z věků a věků minulosti, popel, který stále cítíte složený v nakupených vrstvách a který odbarvuje prudkost plamene, jenž na chvíli vyrazil a vzplanul, který ho dříve nebo později zasype a pohřbí v beztvare své mase. I při procesech nejintimněji individuálních, jako je rozvoj mladého vlasteneckého ilusionisty Jaroslava Folprechta v *Ptsní práce* v socialistického

vzbouřence, ukazuje se na tuto ukrytou půdu dědičnosti a rodovosti, na tu spodní temnou vrstvu rytmu krve a bušícího srdce, všeho pudového, bezvědomého, beztvareho a přitom osudně předurčujícího a vědoucího spád a intonaci volného a vědomého. Jaroslav uvědomuje si na venkovském hřbitově, mezi hroby svých předků, kam byl vehnán strachem před demaskováním od vesnické zábavy, v blízkosti bledého a chudokrevného bratrance, který je polit v nitru stejnou lučavkou hořkého odboje, rodovou souvislost, misi rodu svého, podmíněnou celou strukturou duševního a tělesného typu . . . vycití tu typ ten i na otci . . . vidí jeho logiku ve svém vzplanutí proti policii a vojsku, jež jej naráz vyloučilo z kastové hierarchisované společnosti staré a vrhlo mezi proletáře a vydědence.

A výraz exprese, faktura, styl věty páně Merhautovy odpovídá tomuto vnitřnímu jádru a charakteru ideovému. Slova jeho jsou vláčná, vlhká, lepkavá, hutná, jako kdyby byla právě vytažena z hlubokého dna řek a vod, působí svou barbarskou vůní a provinciální neklasifikovanou a nepřebraanou tekutostí a pružností výrazu, matou se, odrážejí a houpají, hned slévají, hned rozstupují jako ty spodní třaslavé půdy bažinné a slatinné, na nichž se plazí nízké, zlomené a churavé kleče jeho duši s melancholicky hnilobnou vůní a svisle pokácenýma rukama.

Pan Rais má vysoký kurs na české burse literární. Takový třikrát blahoslavený autor, který v obdivu k sobě spojuje póly a strany jinak snad dost protilehlé a v jiných otázkách divergentní. Myslím, že v tomto punktu nebylo by možno rozeznat ani p. Zákrejse od pana Krejčího, a že hymna všech má stejnou intenci. České, jak české! A ty typy lidové! A ta bodrá poctivost, ta prostosrdečná otevřenost, to zdraví! A jak cenné, jak vzácné (dodává se s melancholicky jizlivou pointou proti té úpadkářské moderní holotě) dnes . . . v době, kdy skepse a experimenty umělecké, rafinovanost anemických duší a nevypočitatelné rozmazy exotického mysticismu otravují nám . . . atd. atd. Znáte ty kolovrátky beztoho z paměti jako já.

Nuže, četl jsem Pantátu Bezouška a mám dojem knihy ne špatné . . . ale šablonovitě svrchované, prostřední a hlavně umělecky naprosto netypické. A odkrývám také, v čem jsou založeny všechny ty estetické nekritičnosti. V starém nevykořenitelném bludu všech estetických příštipkářů: v mísení a matení *látky a stylu, látky a umění*. Pan Rais vybírá si *látky* typické, vybírá si své figury ze staré, hotové, ssedlé vrstvy geologické, věky a věky staré tradice . . . ale umění, styl, kompozice a technika, kterou je podává a traktuje, jsou netypické, nebo nejvýše typické ve špatném smyslu slova . . . *schematické a šablonovité*. Celý typismus umění p. Raisova je jen *v látce*. Ale ta není zásluhou vnitřní tvůrčí síly autorovy, nýbrž vlivů a podmínek *vnějších*, jak každý ví, nahodilých a s uměním nesouvislých. Je to věc vnější náhody, že p. Rais žil v krajích, kde takové tradiční typy, takové staré sukovité stromy rostly. Je to docela náhodné, že učite-